

NOTÍCIA DE CARME RIERA

Isidor Cònsul

-I-

NOTA BIOBIBLIOGRÀFICA

En el text de reflexió personal, *Qui sóc i per què escric*, que obre l'opuscle *Carme Riera. Escriptora del mes* (març de 1994)¹, la narradora mallorquina confessa que va començar a escriure als vuit o nou anys i que en els papers més primerencs hi va redactar variants de les històries que sentia explicar a l'àvia: *velles històries d'un passat familiar, ranci i esbucat. Històries d'amor amb luxes i passions incontrolades, fins i tot de raptes*. Aquella nena duia trunyelles, tenia els ulls tristos, no jugava gaire, passava estones llargues mirant la mar des de la finestra d'un casalot del barri vell de Ciutat de Mallorca i aviat es va adonar que els papers que escrivia li donaven confiança i li feien de mirall. Fins i tot, va provar de confessar-se per escrit, per no haver-se d'enfrontar *directament a l'home negre que totes les setmanes la interrogava rere les petites retxilleres de l'odiós confessionari (...)* Escriu que *només d'aquesta manera* se sentia capacitada per vèncer una timidesa que trobava infinita i poder diluir les hipotètiques culpes *entre les ratlles de la cal·ligrafia*. De ben jove, doncs, a Carme Riera l'escriptura va esdevenir-li el reflex d'un mirall, ella que els rebutjava, perquè sabia que *no era tan guapa com la seva mare i sí lletja com el seu pare*. I és que als miralls de paper, els que ella feia sorgir dels fulls en blanc, a més de guanyar seguretat i confiança internes s'hi sentia *afavorida i fins i tot gratificada*. Així que s'anava fent gran, la literatura li va servir per explicar-se el món, per conèixer la realitat que l'envoltava i clarificar-la. A aquests motius fonamentals se n'hi van afegir d'altres i, actualment, Carme Riera confessa que escriu, senzillament, perquè no pot evitar-ho: *no em puc sostreure la necessitat de fabular, d'imaginar alternatives a la realitat, a l'entorn, a tot allò que tenc a l'abast*.

Entre els quasi trenta anys que s'han escolat d'ençà 1975, any de publicació del primer llibre, aquesta inevitable voluntat de fabular i d'inventar històries ha donat, una de les trajectòries narratives més sòlides de la literatura catalana de la segona meitat

---

¹ Entre el mes de novembre de 1989 i 1995, la Institució de les Lletres Catalanes va promoure la campanya "*L'Escriptor del Mes*" que posava l'èmfasi en la promoció, mes rera mes, d'un escriptor català. D'acord amb el Departament d'Ensenyament, la Institució de les Lletres Catalanes editava un opuscle de presentació de cadascun dels escriptors del mes. L'opuscle constava d'una antologia de textos, l'anàlisi d'un crític, uns apartats biogràfics i bibliogràfics i una presentació sumària del mateix autor que responia al títol genèric de "Qui sóc i per què escric". L'Esriptora del Mes de març de 1994 fou Carme Riera.

del segle XX. Entre el volum d'estrena, *Te deix, amor, la mar com a penyora* (1975), i *Llengües mortes* (2003), una selecció dels seus millors contes, que és, per ara, el darrer llibre publicat, la novel·lista mallorquina ha publicat nou títols més de narrativa: *Jo pos per testimoni les gavines* (1977), *Una primavera per a Domenico Guarini* (1980), *Epitelis tendríssims* (1981), *Qüestió d'amor propi* (1987), *La molt exemplar història del gos màgic i de la seva cua* (1988), *Joc de miralls* (1989), *Contra l'amor en companyia i altres relats* (1991), *Dins el darrer blau* (1994) i *Cap al cel obert* (2000). A més a més, però, Carme Riera, que exerceix la docència a la Universitat Autònoma de Barcelona, ha simultaniejat la creació narrativa amb l'assaig literari (*Els cementiris de Barcelona, una aproximació*, 1981, i *Mallorca, imágenes para la felicidad*, 2000), el conreu més espuri de la biografia i el dietarisme (*Gairebé un conte o la vida de Ramon Llull*, 1980, i *Temps d'una espera*, 1998), i estudis sobre els poetes de l'anomenada Escuela de Barcelona, en particular de Carlos Barral, Jaime Gil de Biedma i José Agustín Goytisolo: *La Escuela de Barcelona* (1988), *La obra poética de Carlos Barral* (1990) i *Hay veneno y jazmín en tu tinta. Aproximación a la poesía de J.A. Goytisolo* (1991), entre altres.

Per arrodonir aquesta nota biobibliogràfica, em cal afegir que Carme Riera va néixer, l'any 1948, al casal esmentat del barri vell de Ciutat de Palma i en una família de tradició il·lustrada que compta, entre els seus avantpassats, la poeta Maria Antònia Salva (1868-1958); també que va fer els primers estudis i el batxillerat a Mallorca i es va traslladar a Barcelona, a mitjan de la dècada dels seixanta, per estudiar-hi Filologia Hispànica. I s'hi va quedar, tot i que retorna a Mallorca sempre que en té l'oportunitat. Acabats els anys universitaris, va iniciar una carrera docent que la va dur a fer de professora a l'ensenyament mitjà (primer com a agregada i després com a catedràtica d'institut), i a la docència universitària on, des de 1995, ocupa la càtedra de Literatura Espanyola dels Segles d'Or, Moderna i Contemporània. Com explica un seu amic i col·lega, el professor Alberto Blecua, ha estat una *dura carrera de obstáculos docentes y opositoriles. Y, sin embargo, han sido decisivos para la formación intelectual de Carmen Riera que ha tenido que explicar lengua y literatura en el bachillerato y Crítica Literaria y todas las literaturas, desde la Medieval hasta la Contemporánea en la Universidad*².

---

² Discurs de contesta d'Alberto Blecua a la recepció de Carme Riera a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Vegeu *La recepció del Tercer Centenari d'"El Quixot" a la premsa de Barcelona (1905)*, discurs llegit per Carme Riera el dia 18 de juny de 2002 en l'acte de la seva recepció pública.

FITES D'UNA EVOLUCIÓ NARRATIVA

En el text que fa de pròleg a *El mirall i la màscara. Vint-i-cinc anys de ficció narrativa en l'obra de Carme Riera* (2000), Pere Gimferrer parla dels inicis de l'escriptora i explica que la matèria prima li semblava excelsa però difícil, a més de trencadissa, per la vulnerabilitat dels sentiments que hi exposava i per la parla mallorquina amb què era escrita. Tot i això, continua Gimferrer, l'èxit com a guany literari fou impressionant perquè Carme Riera va saber esquivar, *amb una energia i una saviesa indefallents*³, el doble risc de la carrincloneria i el costumisme dialectal.

El primer llibre de Carme Riera, *Te deix, amor, la mar com a penyora* (1975), duia una presentació de Guillem Frontera on es destacava que els estranys relats que conformen el llibre donen vida a un univers d'éssers a qui els toca de perdre perquè juguen un joc del qual en desconeixen les regles. Són personatges que *no han sabut, no han pogut o no han volgut ser assimilats per l'engranatge de la "normalitat" quotidiana, i no coneixen o rebutgen les claus de la convivència o cerquen formes no habituals de relacionar-se amb el món (...)* Vull dir: *na Carme Riera és una escriptora lliure (repetim-ho: lliure), que deixa llibertat a tothom perquè tothom triï lliurement la forma de fer ús de la seva llibertat*⁴. Una llibertat moral, que és un tret característic, d'altra banda, de l'obra narrativa de l'escriptora mallorquina.

Les històries aplegades a *Te deix, amor, la mar com a penyora* foren escrites entre 1971 i 1974, i, del conjunt, per la bellesa formal del text, per la trampa que para subtilment al lector i per la seva innegable habilitat narrativa, destaca el relat que dona nom al llibre en forma de decasíl·lab, *Te deix, amor, la mar com a penyora*, guanyador, l'any 1973, del premi Recull de Blanes. Dos anys després va arribar el segon llibre de narracions de Carme Riera, *Jo pos per testimoni les gavines* (1977), també amb el títol disfressat de decasíl·lab, i continuador els eixos del primer volum. En aquest cas, a més, l'aire de família s'apuntalava en l'avinentesa que, la primera de les narracions, *Jo pos per testimoni les gavines*, funcionava com una resposta i un complement al relat *Te deix, amor, la mar com a penyora*. Un lector anònim, dins de la dinàmica d'un joc que fa la trena entre vida i literatura, s'havia reconegut com a

---

³ Pere Gimferrer, *Pròleg a El mirall i la màscara. Vint-i-cinc anys de ficció narrativa en l'obra de Carme Riera*. Edició de Luisa Cotoner. Barcelona, Ediciones Destino, 2000.

protagonista de la primera història i hi feia postil·les i precisions mitjançant la tramesa d'un nou text al director editorial que havia publicat el llibre. El nou relat (*Jo pos per testimoni les gavines*), enriqueix des de l'altra banda la mateixa història. Era la perspectiva de l'amant que, amb detalls i matisacions, arrodonia i contrabalançava el sentit de la primera versió.

L'any 1980, Carme Riera guanyà el premi Prudenci Bertrana amb la seva primera novel·la, *Una primavera per a Domenico Guarini* (1981) que suposava un gir en la seva narrativa, en primer lloc, pel repte d'encarar un canvi de gènere, però també per la voluntat d'abandonar els registres poètics i vivencials dels contes bescanviant-los per una novel·la d'intencionalitat culta. Una novel·la entesa, a més, com a exercici de la intel·ligència i amb l'experiència d'un doble viatge, interior i exterior. La protagonista, Isabel Clara Alabern, és una periodista catalana que arriba a Florència per cobrir el judici del "cas Guarini", un fet que ha trasbalsat el món artístic d'ençà l'atemptat que, el 21 de març, dia de l'entrada de la primavera, va dur a terme Domenico Guarini contra el cèlebre quadre de Sandro Botticelli, *Al·legoria de la Primavera*. Després d'embrutar-lo amb la pintura vermella d'un spray, l'havia malmès marcant amb una navalla, als peus de Flora, un signe estrany, una mena de papallona. A través del cas Guarini, la periodista catalana, converteix el viatge geogràfic i exterior de l'anada a Florència, en un d'interior que, a través del quadre de Botticelli, es converteix en un camí de coneixement. Per entendre les motivacions que han dut Domenico Guarini a atemptar contra el Botticelli, Isabel Clara fa una lectura de l'*Al·legoria de la Primavera* tal com creu que l'ha fet l'agressor i, en el marc del mateix procés, les regions més fosques d'ella mateixa es relacionen amb les misterioses influències i els anhels ocults que Botticelli va amagar en el quadre, amb la seva càrrega idealista, com l'amor de Domenico Guarini per Laura Martuari, l'estudiant d'art recreada amb les qualitats platòniques de la Laura de Petrarca.

El mateix any de l'estrena novel·lística, Carme Riera publicà les set històries d'*Epitelis tendríssims* (1981) on la narradora opta, a través de la ironia i l'erotisme, per allunyar-se del to líric i els sentiments a flor de pell que habitaven els dos primers llibres, on també hi havia dosis mesurades d'ironia. Els set epitelis van precedits d'un pròleg signat per l'escriptora Aina-Maria Sureda que, a més de cohesionar-los, dóna les claus d'una proposta que vol ser nova, que tresca pels camins d'un erotisme

---

⁴ Guillem Frontera, *Després de llegir aquestes narracions*. Pròleg a Carme Riera, *Te deix, amor, la mar com a*

enjogassat, que sap aportar-hi una considerable dosi d'humor i que posa la imaginació al servei dels sentits. En tots dos llibres de 1981, la novel·la i els contes, s'hi fa evident un treball de recerca sobre el llenguatge, amb els nivells d'oposició culte/popular, barroic/periodístic que es rastregen a *Una primavera per a Domenico Guarini* i l'exploració d'un llenguatge fresc del plaer i dels sentits a uns *Epitelis tendríssims*, que s'esforcen per allunyar-se dels tòpics i la barroeria convencional dels gèneres eròtics.

A *Qüestió d'amor propi* (1987), un text que cavalca entre la narració i la *nouvelle*, i sobretot a la novel·la *Joc de miralls* (1989) s'hi fan més evidents els jocs de seducció entre vida, art i literatura que, en clau petrarquista, ja s'apuntaven a *Una primavera per a Domenico Guarini*. Maria Camí-Vela els ha posat de costat en tots dos títols en el benentès que els protagonistes de les dues novel·les (*Qüestió d'amor propi* i *Joc de miralls*), tots escriptors, *utilitzen el món de la ficció (...) com a referent per tractar d'explicar el seu propi món. Fan servir l'escriptura com un procés psicoanalític i la literatura com un joc de miralls i de màscares en el qual intenten seduir els seus lectors, que funcionen com els seus "alter egos"*⁵. I la protagonista, en les dues novel·les, passa per la gradació d'un procés de tres etapes: encantament, desil·lusió i alliberament.

La frustració d'una il·lusió d'amor és el tema que, per mitjà d'una carta, descabdella *Qüestió d'amor propi*. Àngela, la protagonista, es confessa culpable d'haver caigut en un parany teixit per la seva mateixa fragilitat i del qual n'ha sortit amb una sensació d'amargor i desencís, i un evident sentit del ridícul. La desafortunada història d'amor, amb un rerafons sòrdid i la planificació d'una venjança exemplar, té un congrés d'escriptors com a escenari, per la qual cosa, l'enganyosa relació es mou en un marc trufat de referents literaris, del Quixot a *La Regenta*, d'Ausiàs March a Pedro Salinas, i de Galdós a Proust, entre d'altres.

Joc de miralls (1989), novel·la guardonada amb el premi Ramon Llull, insisteix en un tema paral·lel i explora el tema de la seducció partint de l'encaterinament de la jove, bella i intel·ligent Bettina Brentano davant l'energia del vell Goethe. De manera semblant, Teresa Mascaró s'ha sentit seduïda per l'escriptor llatinoamericà Pablo Corbalán, a qui vol dedicar la seva tesi de doctorat, i a qui ha tractat breument a

---

penyora. Barcelona, Editorial Laia, 1975.

Barcelona, abans de la seva mort sobtada, a Madrid, el 24 de setembre de 1978. La seducció dels inicis, reflectida en el diari que escriu Teresa durant els dies que ha conegut Corbalán, desemboca en unes cartes cada cop més desil·lusionades que la protagonista tramet a Cèlia, relacions públiques de l'editorial que publica les novel·les de Corbalán, des del país sud-americà d'on era fill l'escriptor mort. Teresa hi ha viatjat per investigar els misteris del novel·lista i, a través de les cartes i d'un document posterior, la novel·la bascula sobre un complex joc de dobles i de miralls, entre Pablo Corbalán i un altre novel·lista, Antonio Gallego, del qual n'és una clara antítesi. Entre un i altre s'estableix l'oposició entre l'ésser frívol i el perfeccionista, l'escriptor i el plagiari, el mundà i el discret. Un suggestiu i constant joc de miralls –i de dobles– que embolica, fet i fet, cadascun dels actants de la novel·la.

Contra l'amor en companyia i altres relats (1991) és un altre llibre de frontera que clou, amb clau d'humor i pinzellades líriques, les propostes de seducció, joc i desdoblaments artístics i literaris de les novel·les anteriors. En certa manera, *Contra l'amor en companyia i altres relats* exerceix una funció higiènica similar a la d'*Epitelis tendríssims* respecte dels dos primers llibres de l'autora: la frontissa cap a una nova etapa amarada, en ambdós casos, pel conreu de la ironia. El tema recurrent dels dinou relats que l'integren és, com en els dos llibres previs, la pròpia literatura, els jocs intertextuals i la fina ironia respecte d'allò que en podríem dir la institució literària. S'hi tracten les mistificacions amagades darrere una obra literària, els orígens, a voltes inconfessables, d'una determinada fama literària, els estereotips de la tradició i un bigarrat món d'escriptors, cadascun amb la seva dèria, els seus somnis i els seus problemes.

Dins el darrer blau (1994) i *Cap al cel obert* (2000) són, per ara, les novel·les de més volada empreses per Carme Riera. La primera, ambientada a la Mallorca de finals del XVII, tracta el procés inquisitorial contra un grup de jueus que, el 7 de març de 1688 i per culpa del mal temps, no van aconseguir fugir de l'illa, com tenien previst, per arribar a la Toscana, al port acollidor de Liorna, ciutat on s'havia desenvolupat una important colònia jueva. La novel·la, doncs, narra la frustració d'un èxode cap a la llibertat, un pla de fugida aturat per la dissort d'una ventada i una esperança perduda

---

⁵ Maria Camí-Vela, *El desdoblament, la màscara i la seducció: metàfores de l'escriptura a "Questió d'amor propi" i "Joc de miralls"*. Dins *El mirall i la màscara. Vint-i-cinc anys de ficció narrativa en l'obra de Carme Riera*. Op. Cit. Pàgs. 109-135.

emmarcada per la llum d'un doble blau, la metàfora de l'horitzó llunyà on conflueixen el blau del cel i el de la mar.

L'any 1688, el regne de les Espanyes passava pel desgovern del darrer Austria - el pobre i vergonyant Carles II- la pobresa barrejava crisi econòmica i intolerància, i l'església post-trentina havia enfortit la seva intransigència habitual vers els conversos. El Sant Ofici exigia zel als inquisidors i la misèria dels anys que rodaven va acabar d'embolicar la dissort dels xuetes mallorquins. Ni que fos perquè, el fet mateix d'obrir-los una causa inquisitorial, comportava el dret de confiscar-los, d'immediat, tots els béns.

En aquest context històric i seguint les pautes canòniques d'un ordit convencional, Carme Riera desplega el seu talent de narradora en una excel·lent novel·la coral, ampla de registres, atenta als detalls més menuts, minuciosa en les clarícies d'una documentada recerca històrica i pròdiga en la mena d'informació costumista que així ho justifica. Per guanyar intensitat narrativa, la novel·la avança els "autos de fe" que van tenir lloc el 1891 i els concentra en una de sola execució col·lectiva, de les tres que reporta la història. Ara bé, tot i que *Dins el darrer blau* és una novel·la històrica, cal afegir d'immediat que també es configura com una obra de ficció, una novel·la habitada per personatges que viuen, estimen i moren, que s'exalten i pateixen, que s'enamoren i dubten, que renunciïn o creuen. Personatges d'immensa follia i de reflexió profunda, malsins miserables i herois sense grandesa, assassins encoberts i corsaris xerraires, clergues obstinats i virreis viciosos. Tots plegats configuren un món, l'acoloreixen i li donen vida, en el benentès que, en darrer terme, aquest és l'art de la ficció, l'engany i la grandesa d'una bona novel·la.

A *Cap al cel obert* (2000), els descendents d'aquests jueus del XVII han arribat a Amèrica i s'han establert a Cuba i la mateixa autora declarà que, amb aquesta novel·la, tancava un cicle breu dedicat als xuetes mallorquins. Ara l'acció transcorre duran la segona meitat del segle XIX, entre 1850 i 1860, i l'argument se centra en el retrobament, mitjançant matrimoni, de dues branques de la mateixa família, els Fortesa de Mallorca i els Fortalesa de Cuba. A la novel·la, però, fent costat a un argument de caire històric, Carme Riera recupera recurrències que li són plaents, com les relacionades en el tema de la identitat, les suplantacions i els dobles, a més de l'escriptura epistolar com a estratègia narrativa. En aquest cas, el joc s'estableix a partir de dos personatges, Maria i Àngela, que des de Mallorca i Cuba respectivament, escriuen cartes d'amor en nom de l'altre, i l'altre és el germà, o la

germana, que el disseny familiar, o l'atzar del joc de cartes, han triat per a aquest matrimoni de conveniència.

D'altra banda, *Cap al cel obert*, amb una adequada relació entre fons i forma, pren aires de novel·la de fulletó a través de les dissorts de la jove Maria Fortesa, descendent de la Isabel Tarongí que fou cremada en l'Auto de fe de l'any 1691, i que esdevé la víctima innocent d'una complexa història de complots i maquinacions. Maria es trasllada a Cuba una mica per casualitat, acompanyant la seva germana que s'ha casat per poders amb un dels fills de Josep Joaquim de Fortalesa, també descendents dels xuetes perseguits a finals del segle XVII i que ara, al Carib, han bastit una senyora fortuna mercès a l'explotació dels seus esclaus negres. La mort de la germana durant la travessa indueix Maria, de primer, a suplantar-la, per bé que acaba casant-se amb el pare vidu, el vell patriarca Fortalesa que li esdevé, unes vegades, un marit afectuós, i es capté, en altres, com un pare exigent i rigorós, sense oblidar mai que és un home de negocis sense cap escrúpol. La lògica de la novel·la posa Maria al centre d'unes fortes tensions familiars (sobretot amb els fills del seu marit, de qui esdevé una madrastra massa jove), però també a l'eix d'unes intrigues polítiques i econòmiques que l'acabaran convertint en víctima innocent i propiciatòria.

Fernando Valls, que ha analitzat amb cert detall aquesta novel·la, la resumeix dient que es tracta d'una història del segle XIX explicada amb els procediments narratius propis del realisme, *però també amb la saviesa i el distanciament irònic que proporciona el coneixement de la història literària del segle XX. Una història amb misteri que, com sempre desitja l'autora, aconseguirà seduir els lectors de tota mena. El lector corrent passarà les pàgines de la novel·la amb plaer i al més experimentat, a més, li farà pensar que en la nostra societat no hi ha gairebé res nou*⁶

-III-

LES HISTÒRIES DE *TE DEIX, AMOR, LA MAR COM A PENYORA*

Ja s'ha esmentat que la figura d'una àvia explicadora d'històries i el descobriment que la literatura li espantava els fantasmes d'infantesa i d'adolescència són dos elements cabdals de les beceroles de l'escriptora Carme Riera. En una entrevista de 1978, descriu aquesta àvia (Catalina Estada) com *una dona monstruosament interessant, una dona vuitcentista que m'explicava històries*

tètriques, negatives: la mort, el pecat, la justícia de Déu⁷. Les històries de l'àvia semblaven pertànyer a un altre món, aquella nina que duia trenes s'hi refugiava i, segons la mateixa autora, són justament les velles històries de Catalina Estada les que donen la punta d'aire irreal d'algunes narracions dels seus dos primers llibres. Aquesta figura de l'àvia *monstruosament interessant*, el lector pot rastrejar-la, em penso, en alguna de les històries d'aquest primer llibre de Carme Riera. Podria ser la protagonista de *Elegia per a una dama que enyorava la mar*, una bella, suggestiva i misteriosa prosa poètica que obre tot el seu contingut emotiu quan el lector dona al pronom femení "ella" el sentit que demana el text. En l'atmosfera del relat i en l'ambient que sura del casal del carrer de l'Almudaina, s'hi pot intuir, potser, la casa familiar de Carme Riera, i la figura de l'àvia en la dama que, rere el balcó, observa els llums del cel al capvespre mentre enyora la presència llunyana de la mar. De tota manera, el perfil de l'àvia narradora sembla més nítid a *Flames de llum cremaven grocs domassos* on, fins i tot, una tipografia diferent marca els vells records de la dama de les postil·les de la neta. Records que es despleguen a partir del coneixement de la reina Maria de las Mercedes, de la relació d'una familiar, la tia Maria Ignàsia, que era allora amant del rei i cambraera de la reina, i de la seva gran història d'amor amb el pintor Luigi. Tot acostuma, però, a quedar en el marc de misteri que remarca Neus Aguado en la seva presentació de Carme Riera: *És una escriptora que sap que el misteri és necessari per a viure i per a la literatura. Les coses clares no li interessan per a construir la seva obra narrativa, tanmateix sap que la realitat és misteriosa. Hi alena una ànima pregon a on trobem l'Edat Mitjana i una altra il·luminada on destil·la el Segle d'Or.*⁸

Els contes i narracions que conformen *Te deix, amor, la mar com a penyora* van ser escrits entre 1971 i 1974, i, respecte del relat que dona títol a tot el conjunt, ara sabem, per la primera anotació de *Temps d'una espera* (1998), que Carme Riera el va escriure durant el temps del seu primer embaràs, i que la narració, rodona i perfecta, li va sortir d'una bursada: *Mentre esperava en F. no vaig apuntar cap impressió relacionada amb la nostra història en comú, encara que "Te deix, amor, la*

---

⁶ Fernando Valls, *Primera lectura de "Cap al cel obert"*, de Carme Riera. Dins *El mirall i la màscara*, op. cit. Pàg. 313.

⁷ Neus Aguado, *Una escriptora lliure que ens allibera*, "Al Vent" 8 (Febrer de 1978). Manllevo la citació de l'opuscle *Carme Riera. Escriptra del mes. Març de 1994*.

⁸ Neus Aguado, *La mar, immensitat blavosa*. Dins "Carme Riera. Escriptra del mes. Març de 1994. "Crònica d'Ensenyament" i Institució de les Lletres Catalanes, 1994.

mar com a penyora” és fruit de l'embaràs. Vaig escriure la narració d'una assentada, ho record molt bé, en un sol dematí, un 14 de novembre⁹.

Aquest primer relat, *Te deix, amor, la mar com a penyora* narra una desafortunada història d'amor amb trampa per al lector, atès un pronom final que pot semblar sorprenent, i que la història que s'hi explica torna a ser relatada en un altre text del segon llibre de narracions, *Jo pos per testimoni les gavines*. En aquesta edició, que va adreçada als estudiants de l'educació secundària, hem incorporat, en apèndix, el relat de la segona versió de la mateixa història d'amor. Ho hem fet perquè ens sembla interessant des d'una perspectiva didàctica i perquè, la doble lectura d'una mateixa història, a banda de ser un exercici d'intel·ligència lectora, obre camins a les trampes, jocs i ficcions que són característics del món narratiu del segle XX. Només cal pensar que una de les referències cabdals de la literatura de la segona meitat del XX és el perspectivisme de Lawrence Durrell a les quatre novel·les que formen de *El Quartet d'Alexandria* (1957-1960), amb una realitat canviant segons qui és el narrador que explica una mateixa història.

Les divuit propostes narratives del llibre s'estructuren en tres apartats: *I a tren d'alba sempre enyor l'amor*, *Balcones de tristos somnis* i *Recomença la dansa*. El primer aplega cinc relats que, a banda de dur la mar en el títol, el paisatge marí hi té una importància cabdal, fins a captenir-se, sovint, com un protagonista més de la història, un ésser viu, no només un simple marc geogràfic o paisatgístic. Dos d'aquests relats ja s'han esmentat (*Te deix, amor, la mar com a penyora* i *Elegia per a una dama que enyorava la mar*) i els altres tres presenten, com a tret comú, la presència de la mort vinculada a la mar. En els dos que venen a continuació (*Paisatge marí per a un assassinat* i *Absent la mort, jo mateix vaig matar-la ran d'ones*) es tracta d'unes morts secretes, que poden semblar assassinats, i potser ho són, per bé que es tracta de relats breus i sense resoldre, on el lector s'ha de conformar amb l'halo obscur de misteri que desprenen així com la possibilitat d'un nexa de connexió entre tots dos. El darrer relat d'aquesta primera sèrie, *Mar, amor meu, acompanyament per a sis veus*, conforma una bella i estranya història d'amor i de mort on la mar torna a fer de protagonista d'un enamorament tan intens que només té, com a sortida, la de la fusió en el suïcidi: *Hem festejat deu anys ... Avui, a*

---

⁹ Carme Riera, *Temps d'una espera*. Barcelona, Columna, 1998 (pàg. 13).

la fi, he comprès: eres tu que esperaves que jo baixés a llançar-me als teus braços per perdre'm per sempre més dins la teva immensitat il·limitada, mar, amor meu.

La infermera que protagonitza *Mar, amor meu, acompanyament per a sis veus*, obre el llibre a una galeria de personatges rars i carregats de misteri, com ho són els que omplen tres dels quatre relats la segona sèrie del volum: *Balcons de tristos somnis*, personatges que semblen encaixar sense gaire esforç a la dedicatòria final del llibre. Carme Riera, en efecte, a la inversa de les dedicatòries convencionals dels llibres de narrativa, que acostumen a posar-se al començament, escriu la seva dedicatòria al final del llibre, com fan sovint els poetes, potser per indicar que *Te deix, amor, la mar com a penyora*, no és un llibre de narrativa convencional i, sovint, els seus relats i històries, es situen en un territori de frontera en la èpica i la lírica, entre la narració i el poema. En aquesta dedicatòria final, l'autora ofereix el llibre:

A Eva, a la dona,
Als que no hi són tots ...
Als que es passegen del braç de la anormalitat.
Als difícils.
Als isolats.
Als pervertits.
A aquells a qui contorba la bellesa ...
Però també a tots els altres.

Una dedicatòria que encaixa, tanmateix, amb algunes de les lúcides observacions del pròleg de Guillem Frontera on parla que els personatges de Carme Riera viuen en els *soterranis d'aquesta diguem-ne vida que feim entre tots, aquesta vida convreta que alça gratacels i fàbrica "Phantoms". Personatges que no reben, o a qui emmalalteix, la llum d'aquesta vida i cerquen il·luminar el món amb la pròpia llum. És davant d'aquests personatges peculiars que la narradora mallorquina presenta l'alternativa d'una mirada nova. A ella l'incomoda, escriu Guillem Frontera, que entre tots haguem decidit esborrar-los de la pissarra, aquests personatges, *pel sol fet que no donin importància a tot allò que "en té": pel sol fet que no acceptin la nostra "escala de valors"*. *Ho torn a repetir, perquè crec que és important insistir-hi: na Carme Riera no vol redimir ningú. I segurament és per això que la seva literatura té tants punts de contacte amb la millor literatura de terror: perquè ens parla de com són unes persones en les quals tots ens podem veure com a través d'un mirall que, per allò que passa, s'ha trencat o s'ha deformat (...)*Perquè aquests personatges podem ésser nosaltres d'aquí a una estona: a qualsevol de nosaltres ens pot aplegar la torrentada.*

*O bé pot succeir que ens sobti la tramuntana o el xaloc i ens despentini els somnis adesats per la rutina*¹⁰.

Aquesta mena de personatges, qui sap si sobtats per una torrentada, són els que trobem en les narracions *Què hi és n'Àngela?*, *Qui enviava flors a na Glòria* i *Quan els cabells es fan seda a les mans*. El primer relat basteix una corprenedora història de solituds, el segon, un dels més intensos del recull, narra una història que parteix del mal que pot fer la bellesa: “*No es pot ésser tan bell. Fa mal*”, sintetitza un dels protagonistes d'aquest relat que, com un *thriller* psicòtic, és alhora una història d'amor i de mort. El tercer dels relats dóna corda al testimoni, des de la bogeria, d'una obsessió que barreja elements místics i eròtics: una sacralització de l'amor, en aquest cas a través de la pintura, de la mateixa manera que, en el relat anterior, ho era per la conversió de l'estimada en un objecte bell i adormit per a tenir-lo eternament a la vora. Aquest segon apartat, *Balcones de tristos somnis*, és tanca amb *Flames de llum cremaven grocs domassos*, que és la història més clara del volum a l'hora de reflectir la relació de la narradora, encara nina, amb la capacitat fabuladora i narrativa de la seva àvia, i amb el detall d'una història que, en paral·lel a les dues anteriors, sacralitza l'amor a través de l'art.

Els nou relats de la tercera part, *Recomença la dansa*, s'amaren sovint amb tocs d'humor (*No fou la passatgera dos milions*) i acostumen a capturar-se com a esbossos breus, microrelats, proses poètiques i històries de síntesi amb referències críptiques al món de l'espectacle i del cinema. Pot esmentar-se, si més no, a partir de dos dels títols: *Petit i sobri homenatge a Liza Minnelli* i *Ella, Maria, parenta de James Bond*, per bé que el contingut dels textos vagi per altres camins. Dels relats d'aquesta tercera part, sobresurt la força del monòleg *Noltros no hem tengut sort amb sos homos ...* on una dona gran, davant d'un interlocutor desconegut, recorda la profunda de manera cordial la duresa de la vida viscuda i repassa, amb més d'un apunt irònic, els topants d'una existència hostil. L'encert del monòleg potser rau en la seva capacitat de síntesi d'una època històrica. Bona part del segle XX desfila pel text i les paraules del monòleg recullen des dels inicis del turisme a l'illa, quan ella es recorda de planxadora al Gran Hotel, els visitants es comptaven amb els dits de la mà, per bé que, entre els estadants, hi havia membres de la reialesa europea, com la parenta de l'Arxiduc, neboda de l'emperador d'Àustria, que li va donar aquell duro de plata de

---

¹⁰ Guillem Frontera, *Després de llegir aquestes narracions*. Pròleg a Carme Riera, *Te deix, amor, la mar com a*

propina que el brètol del seu home es va beure en els dies següents. Des dels anys previs a la Primera Guerra Mundial fins a la segona meitat del segle, sense oblidar la referència de postguerra a la mallorquinitat d'Albert Camus, a qui va servir, a París, una de les filles de la vella planxadora del Gran Hotel. A més d'aquesta visió de síntesi, el monòleg és una deliciosa mostra de la musicalitat de les variants dialectals de la llengua catalana a Mallorca.

Traduïda a diverses llengües, reeditada constantment d'ençà 1975, *Te deix, amor, la mar com a penyora* és l'obra més llegida de Carme Riera, una de les fites més importants de la narrativa catalana del darrer terç del segle XX i, tot i tractar-se del seu primer llibre, el lector hi troba, en gran mesura, el món de la novel·lista.

Isidor Cònsul
Sant Just Desvern, març / abril 2003

BIBLIOGRAFIA SUMÀRIA

Nota: La bibliografia sobre Carme Riera és, a hores d'ara, molt exhaustiva. El lector interessat pot trobar-ne una referència detallada a *Per a una bibliografia completa de Carme Riera*, a cura de Fernando Valls i Albert Lloret, dins *El mirall i la màscara*. Barcelona, Edicions Destino, 2000. Per a la present, he triat, només, la més generalista i que em semblava més a l'abast.

- Carme Riera. *Esriptora del mes. Març de 1994*. "Crònica d'Ensenyament" / Institució de les Lletres Catalanes. Barcelona, 1994.
- Neus Aguado, *Epístolas de mar y sol. Entrevista con Carme Riera*. "Quimera", 105, 1991.
- Alberto Blecua, *Discurs de contesta a La recepció del Tercer Centenari d'"El Quixot" a la premsa de Barcelona (1905)*. Discurs llegit el dia 18 de juny de l'any 2002 en l'acte de recepció pública de Carme Riera a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Barcelona, 2002.
- Jordi Coca, *Carme Riera, potser una fada*. "Serra d'Or", 244, 1980
- Carles Cortés, Introducció a *Llengües mortes*, de Carme Riera, Edicions Destino, Barcelona, 2003.
- Guillem Frontera, *Després de llegir aquestes narracions*. Pròleg a *Te deix, amor, la mar com a penyora*. Barcelona, Editorial, Laia, 1975.
- Pere Gimferrer, Neus Aguado, Pilar Arnau, i altres, *El mirall i la màscara. Vint-i-cinc anys de ficció narrativa en l'obra de Carme Riera*. Edició de Luisa Cotoner. Edicions Destino, Barcelona, 2000.
- Marta Nadal, *Carme Riera, amb ironia, contra el solc del temps*. "Serra d'Or", 411, 1994.
- Enric Sullà, *Carme Riera, "Jo pos per testimoni les gavines"*. "Els Marges", 11, 1978.

PROPOSTES DE TREBALL

- 1) Rellegeix els relats *Te deix, amor, la mar com a penyora* i *Jo pos per testimoni les gavines*. Tenint en compte que es tracta d'una mateixa història explicada des de dues veus diferents, anota les semblances i diferències que hi ha entre tots dos relats. Redacta una síntesi de la mateixa història que aplegui les aportacions d'una banda i de l'altra.
- 2) *Mar, amor meu, acompanyament per a sis veus* és, com indica el mateix títol, una història explicada amb sis veus diferents. La veu número 1 correspon al diari "L'Independent" i la número 6 sembla una anotació de dietari de la mateixa protagonista. Ara intenta deduir a qui poden correspondre les altres quatre veus.
- 3) Busca la connexió entre l'amor i art (la sacralització de l'amor a través de l'art), en qualsevol de les seves manifestacions (pintura, escultura, literatura) que hi ha en alguns dels contes de *Te deix, amor, la mar com a penyora*.
- 4) *Noltros no hem tengut sort en sos homos ...* és un bell monòleg.
  - 1) Com la definiries l'estratègia narrativa del monòleg?
  - 2) Fes una llista de les particularitats lèxiques (les variants dialectals del balear) que hi ha en el monòleg i que et costin més d'entendre.
  - 3) En aquest monòleg és parla d'Albert Camus, premi Nobel de literatura. Busca informació d'aquest escriptor francès d'origen mallorquí i elabora'n una breu fitxa biobibliogràfica. També es parla de l'Arxiduc (en aquest relat i en un altre). Saps qui era? Informa-te'n.
  - 4) Fes una doble llista de els elements còmics i dramàtics d'aquesta narració.
- 5) Algunes de les històries d'aquest llibre queden amb un punt de misteri. Tria'n una que t'hagi costat d'entendre i mira de redactar-la a la teva manera donant-li l'argument que més t'agradi.
- 6) Tria exemples de prosa poètica, t'adonaràs que el llibre n'és ple. Anota els dos o tres paràgrafs que més t'agradin i empra'ls, després, en una redacció sobre la mar vista com a personatge.
- 7) La narració *Elegia per a una dama que enyorava la mar* només s'entén quan s'aplica correctament el pronom "ella". Ja ho has fet? A qui, o a què es refereix?